

GENEL TÜRK TARİHİ

ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Cilt/Volume 5, Sayı/Issue 10, Temmuz/July 2023, ss. 883-886.

Geliş Tarihi–Received Date: 27.02.2023 Kabul Tarihi–Accepted Date: 22.03.2023

KİTAP İNCELEMESİ – BOOK REVIEW

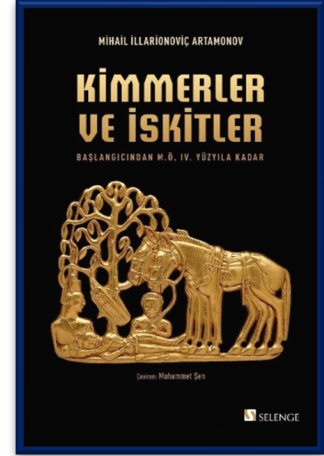
KİMMERLER VE İSKİTLER BAŞLANGICINDAN M.Ö. IV. YÜZYILA KADAR*

 10.53718/gttad.1257370

 AYŞENUR ERGÜN**

Mihail İllarionoviç Artamonov (1898-1972) St. Petersburg Üniversitesi'nde 1921-1924 yılları arası arkeoloji ve sanat tarihi bölümlerinde eğitim görmüş, 1951-1964 yılları arasında Ermitaj Müzesi'nde müdür olarak görev yapmıştır. Emekli olduktan sonra mezun olduğu üniversitede tarih dersleri veren Artamonov, St. Petersburg İskotolojisi'ni yeniden canlandırarak, Sovyet arkeolojisinde İskotoloji alanını önde gelen dallardan biri haline getirip birçok makale ve kitap yazmıştır.

Mihail İllarionoviç Artamonov'un *Kimmerler ve İskitler Başlangıcından M. Ö. IV. Yüzyıla Kadar* eserinin dışında başlıca eserleri şunlardır: Kuzey Kafkasya Keşif Gezisi Materyalleri Işığında Aşağı Don Bölgesindeki Ortaçağ Yerleşimleri (1935); Hazar Tarihi/ Türkler, Yahudiler, Ruslar (2004); Hermitage Müzesi Koleksiyonundaki İskit Hazineleri, (1966); Saka Hazineleri: Amuderya Hazinesi, Altay Kurganları, Minusinsk Bronzları, Sibiryta Altını (1973).

Muhammet Şen tarafından Türkçeye çevrilen ve Selenge Yayınları tarafından 2020 yılında yayımlanan Mihail İllarionoviç Artamonov'a ait *Kimmerler ve İskitler Başlangıcından M.Ö. 4. Yüzyıla Kadar* adlı eserde Kimmerler ve İskitler paralel bir doğrultuda ele alınmıştır. Bu iki topluluğun birbiriyle ve diğer topluluklarla olan etkileşimleri, bunun sonucunda karşılıklı kültürel aktarımlar incelenirken, Strabon, Herodotos gibi antik yazarlar ve arkeolojik buluntular ışığında söz konusu iki topluluğun kökenleri, yayıldığı bölgeler, kültürel kalıntıları ve etkileşimleri açıklığa kavuşturulmaya çalışılmıştır.

Artamonov'un *Kimmerler ve İskitler Başlangıcından M.Ö. 4. Yüzyıla Kadar* adlı eseri yazarın ölümünün ardından yayımlanmış olup 2020 yılında Muhammet Şen tarafından Türkçeye çevrilmiştir. Eser, kısaltmalar (7-8), ön söz (9-10), kaynakça (179-190) ve dizin (191-192) hariç 11 başlıktan oluşmaktadır. Bu başlıklar; İskitlerin Kökeni (11-30), Asya'da Kimmerler ve İskitler (31-44), İskit Kültürü (45-68), Kuban Bölgesinde Kimmerler (69-82), Kraliyet İskitleri (83-100), İskit Tarım Nüfusu (101-120), Çiftçi İskitler (121-136), İskit Krallığı (137-148), Sindiler ve Bosporos (149-160), İskitler Döneminde Karpat Nüfusunun Etnik Kökeni Trakya'da İskitler (161-172) ve İskitlerin Toplum Yapısı (173-178) altında incelenmiştir. Bu eserde yazar herkes tarafından kabul gören İskitler ile ilgili fikirleri tekrar değerlendirerek yeni sonuçlar ve varsayımlar ortaya koymuştur. Esere bütün olarak bakıldığında yazar, kökeni Srubna Kültürü halkına, dolayısıyla İran kavimlerine dayandırılan İskitlerin kültürel yapısına, Kuzey Karadeniz ve Asya ön planda tutularak yayıldıkları coğrafyalara değinmiştir. Ek olarak Doğu Krallıkları ve Helenler olmak üzere diğer halklarla ilişkilerini ve etkisi altında kaldıkları diğer kültürleri konu almıştır. Bununla birlikte yazar İskitlerle aynı kaderi paylaştığını düşündüğü Kimmerleri de eserine dahil ederek bu iki halkın çekişmelerine yer vermiştir.

* M. İ. Artamonov, *Kimmerler ve İskitler: Başlangıcından M.Ö. IV. Yüzyıla Kadar*, çev. M. Şen, Selenge Yayınları, İstanbul 2020, 192 s. ISBN: 978-605-4944-68-2

** Yüksek Lisans Öğrencisi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Isparta/TÜRKİYE, E-Posta: ergunaysenur177@gmail.com, ORCID ID: 0000-0003-2744-2557.

KİMMERLER VE İSKİTLER BAŞLANGICINDAN M.Ö. IV. YÜZYILA KADAR

İskitlerin Kökeni adlı birinci başlıkta (11-30) Kuzey Karadeniz’de, bilinen en eski halkın Kimmerler olduğu belirtilmiştir. Bölgede Bronz Çağı’nda yaşanan üç kültürel evreye değinilmiş, söz konusu evreler olan Yamna, Katakomb ve Srubna kültürlerinden detaylı bir biçimde bahsedilmiştir. Bu kültürlerin bir öncekinden daha gelişmiş olduğunu ve bu gelişiminde bölgede yaşayan halkın getirdiği değişimlerin etkisinin olduğu vurgulanmıştır. Yamna Kültürü’nün MÖ 2. binyılın ilk yarısında Kimmerler ile özdeşleşen Katakomp Kültürü’ne yerini bıraktığı ifade edilirken, Katakomp Kültürü’nün sonunu ise İskitlerin ataları olduğuna inanılan Srubna Kültürü halkının getirdiği ifade edilmiştir. Konuştukları dil bakımından Hint-İran dil ailesiyle ilişkilendirilen, Srubna Kültürü halkı olan ve kökeni İran kavimlerine dayandırılan İskitlerin, bölgeye MÖ 6. yüzyılda Araks Nehri (Aras) üzerinden geldiği ileri sürülmüştür.

Yazara göre İskitler Kuzey Karadeniz’deki hakimiyetiyle beraber yerleşik hayattan göçebe yaşam tarzına keskin bir geçiş yapmıştır. Bununla birlikte yazar Srubna Kültürü’nün Katakomp Kültürü’nü doğu ve batı olarak iki parçaya ayırdığı, doğuda kalan Kimmerlerin Azak ile Hazar Denizi arasındaki bölgede sıkışıp daha sonra asimile olarak Kafkaslar üzerinden Asya’ya geçtiklerini bildirmiştir. Batıda kalan Kimmerler ise Trak kavimleriyle birleşerek İstanbul üzerinden Anadolu’ya geçmişlerdir.

Asya’da Kimmerler ve İskitler adlı ikinci başlıkta (31-44) bu iki halkın Asya’ya göç etmeleri, göçlerin nedenleri ve Asya’daki faaliyetlerine değinilmiştir. Yazar göçün en önemli sebebinin, iklim değişikliği ve buna bağlı kuraklık olduğunu dile getirmiştir. Göç güzergahları aynı olmamakla birlikte, iki tarafın da organize ve bilinçli bir şekilde bu hareketi gerçekleştirdiği ifade edilirken, bu iki halkın Asya’daki faaliyetlerine ve birbirleriyle olan kıyasıya mücadelelerine de yer verilmiştir. İskitlerin gerektiğinde Asurlular gerektiğindeyse Babil Krallığı ile ittifak kurmuş olup, Asur Krallığı’nın yıkılmasıyla beraber 28 yıl boyunca bu topraklarda hüküm sürdüğü belirtilmiştir. Son olarak MÖ 585 yılında Medlerle Lidyalıların karşı karşıya geldiği savaşta, Lidyalıların kaybetmesiyle antlaşmaya bağlı kalan Lidya Kralı Alyattes’in, aynı kaderi paylaşan Kimmerler ve İskitleri Asya’dan uzaklaştırdığı ifade edilmiştir.

İskit Kültürü adlı üçüncü başlıkta (45-68) Asya’ya giden İskitlerin her ne kadar kendi kültürünü korumuş olsa da yerel halkın kültürüyle de bir etkileşim halinde olduğu konu alınmıştır. MÖ 585 yılından itibaren Kuzey Karadeniz’e dönen İskitler bu kültür etkileşimini kendi ülkelerine aktardığı, özellikle “İskit Üçlüsü” olarak adlandırılan bu yeni kültürün bu dönemde ortaya çıktığı belirtilmiştir. Asya kültürüyle İskit kültür etkileşiminde en önemli etken olarak Medler gösterilirken “İskit Üçlüsünün” sac ayakları silah, at koşum takımları ve hayvan stili olarak aktarılır. Ayrıca doğu krallıklarından etkilenerek kabile liderlerinin kutsallaştırılıp yetkilerinin genişletilmiş olduğuna dikkat çeken yazar, İskitlerin doğu krallıklarının yapısına eğilim gösterdiği sonucuna varmıştır.

Kuban bölgesinde Kimmerler adlı dördüncü başlıkta (69-82) bölgenin yerel halkı olan Meotlar, İskitler ve Kimmerlere ait olduğu düşünülen arkeolojik bulgular değerlendirilmiş, bu bulgulardan yola çıkarak Kuban bölgesi ile Ön Asya ve Yakın Doğu kültürlerinin benzerlikleri sunulmuştur. Arkeolojik buluntulardan yararlanarak aktarılan bu bölümde, özellikle Kuban kurganları ele alınmış olup bu kurganların yapısı, etkilendiği kültürler ve kurganların hangi dönem ve halka ait olduğu konu alınmıştır. MÖ 6. yüzyılda Lidya Kralı Alyattes tarafından Asya’dan atılan Kimmerlerin, Kuban bölgesine gelerek buraya yerleştiği ve Asya’dan edindiği kültürü bu bölgeye taşıdığı belirtilmiştir. Kuban bölgesinde MÖ 7-6. yüzyıllar arasında tarihlenen Kelermes Kurganı’nda, Ön Asya, Yunan-İyonya kültürlerine ait izlerin bulunduğu, aynı zamanda Kelermes Kurganı’yla Kimmer mezarlarının benzediği belirtilmiştir. Bununla birlikte yine Kuban bölgesinde bulunan MÖ 5. yüzyıla ait Ulyap Kurganı ile Kelermes Kurganı arasında ilişki olup olmadığını değerlendiren yazar, bu iki kurganın Kimmerlere ait olduğu tam olarak bilinmese de bölgede aristokrat sınıfta mutlak bir Kimmer etkisi olduğu sonucuna varmıştır.

Kraliyet İskitleri adı altındaki beşinci başlıkta (83-100) Kuzey Karadeniz’de bulunan bütün İskit kabilelerinin Asya’ya göç etmediği, tarımla uğraşan ve göçebe yaşam süren İskitlerin bölgede kaldığı fikri ileri sürülmektedir. MÖ 6. yüzyılda Asya’dan mağlup olarak Kuzey Karadeniz’e dönen İskitlerin ise bağlı oldukları liderlerin etrafında birleşerek “Kraliyet/Sai” olarak nitelendirildiklerine ve bu kraliyet iktidarının dağılmış kabileler halinde yaşayan İskitlere üstün geldiğine dikkat çekilmiştir. Yazar İskitlerin Asya’ya göç etmelerine rağmen geri döndüklerinde geleneklerini korumaya çalıştıklarını ve Dinyeper bölgesine yerleşerek hayvancılıkla uğraşıp göçebe yaşamlarını sürdürdüklerini ifade eder. Fakat yazarın asıl öne sürdüğü nokta İskitlerin geleneklerini korumaya yönelik bütün bu uğraşlarına rağmen Yunan kültüründen etkilenmeye başlamaları olmuştur. Bu durumun sebebi, bölgede MÖ 7. yüzyıldaki Yunan yerleşimi ve MÖ 6. yüzyılda kurulan Olbia adındaki Yunan kolonisi olarak gösterilir. Olbia kentindeki Yunan sakinlerinin özellikle tarım yapan İskitlerle etkileşim halinde olduğunu ve onlardan tahıl ürünü tedarik ettiğini vurgulayan yazar, Yunan kültürü etkisinin bu şekilde kaçınılmaz hale geldiğini ileri sürmüştür. Özellikle kurganlardan çıkarılan Yunan menşeli buluntularla İskitler üzerindeki Yunan etkisi gözler önüne sermeye çalışılmıştır.

İskitlerde tarım nüfusu adlı altıncı başlıkta (101-120) Herodotos’un Olbia Yunan kolonisi ve Yunanlardan naklettiği doğrultuda İskit ülkesinin coğrafi olarak sınırları çizilmiştir. Akabinde bölgedeki nehirler sırasıyla

verilip, Dinyeper Nehri ise tarım yönüyle ön plana çıkarılmıştır. Herodotos'un ifadeleriyle elverişli toprağı ve meraları olan Dinyeper bölgesinin aşağı kısmında İskit çiftçilerinin ikamet etmekte olduğu aktarılmıştır. Fakat söz konusu bölge haricinde Herodotos'un, günümüz Ukrayna'sı orman-bozkır kuşağında yaşayıp tarımla uğraşan İskitlerden neredeyse hiç söz etmediğine dikkat çekilmiştir. Bazı araştırmacılar orman-bozkır kuşağında yaşayan İskitlerin Slav kökenli olduğunu savunurken, yazar bu görüşe katılmayarak onların Srubna Kültürü'ne mensup ve İran kökenli olduklarını ileri sürmüştür. Sabatin, Belozersk, Belogradovsk, Çernolessk gibi Srubna Kültür evreleri değerlendirilerek arkeolojik bulgular ışığında yerleşik hayat ve tarıma dair kanıtlar sunmuştur. Srubna Kültürü'nün ilk evresi olan Sabatin evresini diğer araştırmacıların aksine Kimmerlilere ait olmadığı, İskit halkı ile ilişkilendirilebileceği dile getirilmiştir. Bununla birlikte ilk iki kültürel evrenin sıralanışının ters olduğu ifade edilir. Sabatin evresinde arkeolojik bulgulardan hareketle yerleşik hayata dair birçok iz bulunduğu, göçebe yaşama ait herhangi bir emarenin olmadığı ifade edilmiştir. Çernolessk Kültürel evresi Asya'dan gelen İskitlerin orman-bozkır kuşağına yerleştikleri döneme denk geldiği; bunun yanında bu dönemde silahlarda demir kullanımının başlamasıyla birlikte diğer kültürlerle de benzer olan bronz eşya kullanımının devam ettiği belirtilmiştir.

Çiftçi İskitler adlı yedinci bölümde (121-136) çiftçi İskitlerin yaşamlarını sürdürdüğü coğrafyanın sınırları çizilmiştir. Buna göre yazar, çiftçi İskitlerin Dinyester'den Don Nehri'ne kadar uzanan orman-bozkır bölgesinde yaşadığını ifade etmiştir. Bu bölümde, İskitlerin geride bıraktıkları yerleşim yerleri ve mezarlardan hareketle onların yaşam tarzını konu almaya çalışmıştır. Öncelikle Çernolessk Kültür evresinde karşımıza çıkan yüksek korunaklı yerlerde inşa edilen sığınaklar ele alınmıştır. Şehrin dış kısmına kurulan bu sığınakların göçebe kabilelerin tehlikesinden korunmak amacıyla oluşturduklarını, söz konusu bu barınakların doğal engellerle korunmadığı takdirde güçlü surlarla etrafının çevrelendiği belirtilmektedir. Buradan hareketle yazar, böyle bir tahkimatın oluşması için askerî bir birlik ve sosyal bir örgütlenme oluşması gerektiği sonucuna varmıştır. Halkın gündelik yaşamında küçük köylerde hayatını sürdürüp, tehlike anında bu sığınaklara geldiğini söyleyen yazar, şehrin iç kısmında da idari amaçlı olduğu düşünülen ve önde gelen isimlerin yaşadığı bir iç kale olduğunu belirtmiştir. Bununla birlikte çiftçi halkın besin kaynaklarını ve gündelik eşyalarını da konu alan yazar ilerleyen satırlarda çiftçi İskitlerin törenlerine ve mezar yapılarına değinmiştir. Bu bölümde son olarak Çernolessk Kültürel evresinde genel olarak ahşap mezarların yapıldığı, Dinyester bölgesinde yaşayan İskitlerin ise taş mezarlar yaptığı; step-orman bölgesindeki İskit halkının cenaze törenlerinin ve kült aksesuarlarının benzerliği arkeolojik örneklerle birlikte ele alınmıştır.

İskit Krallığı adlı sekizinci bölümde (137-148) step-orman bölgesinde erken İskit dönemine tarihlenen mezarlarda Yunan kültürü veya bu kültürün etkisiyle oluşan kalıntıların karşımıza çıktığı ifade edilmiştir. Bu konuya daha önceki başlıkta da değinildiği üzere, İskit-Yunan kültür etkileşiminin MÖ 7. yüzyılda Dinyeper ve Bug nehirleri arasında kurulmuş olan Yunan yerleşimi ve daha sonra Olbia Yunan kolonisinin kurulmasıyla takas usulü ticari ilişkiler geliştiği, bununla birlikte kültür alışverişinin gerçekleştiği ifade edilmiştir. Yunan halkının gereksinim duyduğu en büyük unsur tahıl olduğu için İskitlerden en çok tedarik ettikleri besin kaynağının da hububat olduğu aktarılmıştır. Kraliyet İskitlerinin Kırım steplerine yerleşmelerinin ardından Yunan-İskit ilişkisinin daha da geliştiği ve bu gelişimin İskit mezarlarındaki Yunan kültürüne ait buluntularla tespit edildiği belirtilmiştir. MÖ 5. yüzyılda Kraliyet İskitlerinin bölgeye gelişine İskit Krallığı'nın kurulmasının bağlantılı olduğunu söyleyen yazar, İskit Krallığı'nı yenilenleri sömürmek amacıyla fetih yapan Doğu Avrupa'daki ilk oluşumlardan biri olarak nitelendirmiştir. Hakimiyet altına aldıkları İskit halklarına köle muamelesi yapıp Yunan halklarıyla yapılan hububat ticaretinin yanında İskit kölelerini de sattıkları aktarılmıştır. Neticede İskit Krallığı'nın Yunan kültürü etkisine girmesiyle beraber köleci toplumlara özgü yayılmacı bir görünüme büründüğü sonucuna varılmıştır.

Sindiler ve Bosporos adlı dokuzuncu başlıkta (149-160) Kimmer Bosporosu'nu Kerç Boğazı kıyıları olarak tanımlayan yazar, bu bölgede Yunan kolonilerinin kurulmasını ele almıştır. Bu coğrafya ile ilgili Herodotos'ta hiçbir ifadenin geçmediğini dile getiren yazar, bunun sebebinin bölge halkının Yunan anakarasının hegemonyasına karşı direnişini kınamak olabileceğini ileri sürmüştür. Bölgenin önemli şehirlerine değinen yazar Yunanların sadece Kerç Boğazı'yla kalmayıp, Dinyeper bölgesine kadar sızmayı başardıklarını ifade etmiştir. Kimmer Bosporosu'nda ikamet eden Yunan halkı MÖ 480 yılında Arkhaianaktidlerin önderliğinde birleşse de MÖ 439 yılında Spartakos tarafından darbe yapılarak yönetim el değiştirmiştir. Yazar bunun sebebinin eski idarenin Atina hegemonyasına karşı direnç göstermesiyle ilişkilendirmektedir. Spartakid hanedanının kökeni hakkında bazı araştırmacılar Trak kökenli olduğunu söyleseler de yazar, bu hanedanın Sindilerle bağlantılı olduğunu ileri sürmüştür. Bununla birlikte Sindilerin etnik kökeninin oluşumunda Kimmerlerin payı olduğunu belirtmiştir. İlerleyen satırlarda MÖ 4. yüzyıla tarihlenen yazıttan hareketle Sindi Kralı'nın babası Eumolos'un hikayesine değinerek Meotların Bosporos Krallığı'na ne derece bağlı olduklarını yorumlamıştır. Son olarak Bosporos Krallığı'ndaki şehirlerde yapılan kazılardan hareketle İskit kültürünün Helen etkisine maruz kaldığı, benliğini korumaya direnen İskit at koşum takımları ve hayvan stillerinin bile git gide özgünlüğünü kaybettiği ifade edilmiştir.

KİMMERLER VE İSKİTLER BAŞLANGICINDAN M.Ö. IV. YÜZYILA KADAR

İskitler Döneminde Karpat Nüfusunun Etnik Kökeni ve Trakya’da İskitler adlı onuncu başlıkta (161-172) MÖ 4. yüzyılda Dinyeper Bölgesinde Yunan-İyonya izlerinin yanı sıra Trak kültürüne ait unsurların da mevcut olduğuna değinilir. Bunun nedeni olarak Karpat-Tuna havzası ile İskitlerin iletişim halinde olduğu gösterilmiş ve buna ek olarak Bronz Çağı’nda İskitlerin Transilvanya’dan metal tedarik ettiği de belirtilmiştir. Ardından İskit döneminde Karpat nüfus problemini ele alan yazar, bu konuyla alakalı kapsamlı bir bilgiye sahip olunmadığını ifade etmiştir. Tunç Çağı’nın sonu Demir Çağı’nın başında Romanya ve Bulgaristan’da yapılan arkeolojik çalışmalar neticesinde Sabatin Kültürü ile Nouna Kültürü’nün benzerliklerini konu alan yazar, Nouna Kültürü, Karpat-Tuna havzası ve yerel halkın geleneklerini bir noktaya kadar barındırsa da Kuzey Karadeniz kültürünün daha baskın olduğunu belirtmiştir. MÖ 11-10. yüzyıllar arasında Romanya’da Nouna Kültürü’nün yerini Trak-Hallstatt Kültürü’ne bıraktığı aktarılmıştır. Herodotos ve Strabon’un naklettiklerinden hareketle Agafirsler, Siginniler ve Podolya’daki yerel halkları konu alan yazar, bu halkların İskitlerle yakın ilişkilerde bulunduğunu dolayısıyla İran kökenli olabileceklerini belirtmiştir. Lakin yazar bu halkların Keltler, Traklar ve İlliryahlar tarafından zamanla asimile olduklarını da ifade etmiştir. Ardından Orta Avrupa’da İskit kalıntılarına değinilmiş, iki bölgedeki hayvan stillerinin benzer olduğu ifade edilse de Yunan-İyonya ve Akhaimenid kültürüne dair izlerin de mevcut olduğu belirtilmiştir. Son olarak İskitlerin Trak kültürünün gelişiminde önemli bir yeri olduğunu konu alan yazar, MÖ 4. yüzyıllarda iki kültür arasındaki benzerlikleri ifade etmiştir. MÖ 4. yüzyılda İskit Kralı olduğu düşünülen Ateas’ın Traklarla mücadele halinde olduğunu, Ateas’ın ölümünden sonra da bu mücadelenin devam ettiğini aktarmıştır. MÖ 4. yüzyılın sonunda İskit Kralı Agaros’un döneminde Get Krallığı’nın güçlenmesi ve İskitlerin Sarmatlar tarafından sıkıştırılmasından kaynaklı Trakya’dan ayrıldıkları ele alınmıştır.

İskitlerin Toplum Yapısı adlı on birinci başlıkta (173-178) İskitlerin bir köle toplumu olmadığı Engels’in “askeri demokrasi doktrini” ele alınarak İskitlerin askeri demokrasi ile nitelendirilebileceğine değinilmiştir. Asya’dan dönen Kraliyet İskitlerinin Kuzey Karadeniz’de diğer İskit gruplarına üstünlük sağlayarak bir lider altında birleştirildiği ve İskit krallarının yalnızca savaşta değil aynı zamanda bölgede devlet yapılanması şeklinde olmasa da bir otorite tesis eden lider olduğu vurgulanmıştır. Antik Doğu imparatorluklarından aldıkları gelenekle kral kutsallaştırılmış olup, öldüğünde yanında hizmet etmeleri için hayvanları ve hizmetkarlarıyla birlikte gömüldüğü belirtilmiştir. Kraliyet İskitleri, diğer İskit kabilelerini köle olarak görse de bugün adlandırılan şekilde bir kölelik anlayışı olmadığını ifade eden yazar, kolektif bir şekilde hayvan ekonomisi var olduğu için köle emeğine çok ihtiyaç duyulmadığını dile getirmiştir. Antik yazarlar İskit toplum yapısını detaylı bir şekilde aktarmamış olsa da İskitleri yöneticiler, tabiler-zenginler ve fakirler olarak sınıflara ayırmıştır. İskit toplumunun temel yapısını ailenin oluşturduğunu dile getiren yazar, mülkiyet hakkının şahıslarda veya ailede olabileceğini ifade etmiştir. Aynı zamanda miras hakkının oğullara veya aileye verildiğini de belirtmiştir. Resmî bir sınıf ayrımı olmayan İskit toplumunda kabileler arası sömürünün mevcut olduğunu söyleyen yazar, buna rağmen diğer toplumlara nazaran üreticinin elinde üretecek araç ve gereçlerin olduğunu, mülkiyet konusunda zengin ve fakir ayrımının olmadığını ifade etmiştir. MÖ 3. yüzyılda bu dinamiğini kaybeden İskit toplumunda ayrım oldukça artmış, Sarmatlar tehlikesiyle beraber de yıkılmanın eşiğine geldiği belirtilmiştir. Elinde bulunan toprakları kaybeden İskitlerin, yeni bir düzen tesis etmeye çalışsalar da nihayetinde Doğu Avrupa’nın güney yarısında bulunan Sarmatlarla birleşmek zorunda kaldığı aktarılmıştır.

 GTTAD	
Makale Bilgileri:	
Etik Kurul Kararı:	<i>Etik Kurul Kararından muaftır.</i>
Katılımcı Rızası:	<i>Katılımcı yoktur.</i>
Mali Destek:	<i>Çalışma için herhangi bir kurum ve projeden mali destek alınmamıştır.</i>
Çıkar Çatışması:	<i>Çalışmada kişiler ve kurumlar arası çıkar çatışması bulunmamaktadır.</i>
Telif Hakları:	<i>Çalışmada kullanılan görsellerle ilgili telif hakkı sahiplerinden gerekli izinler alınmıştır.</i>
Article Information:	
Ethics Committee Approval:	<i>It is exempt from the Ethics Committee Approval</i>
Informed Consent:	<i>No participants.</i>
Financial Support:	<i>The study received no financial support from any institution or project.</i>
Conflict of Interest:	<i>No conflict of interest.</i>
Copyrights:	<i>The required permissions have been obtained from the copyright holders for the images and photos used in the study.</i>